
Svätec a jeho funkcie v spoločnosti II.

Eds. Rastislav Kožíak – Jaroslav Nemeš. Bratislava: Chronos, 2006. 332 s.
ISBN 80-89027-20-2

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené.

Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

All published work, regardless of the medium in which it was published, is considered by law to be copyrighted by the author. It is important that all such articles and references to them be attributed to the author and source.

Život, smrť a nesmrteľnosť Ahmada Jásína: mučeník, svätec, mystik, terorista? ¹

Attila Kovács

KOVÁCS, Attila: *Life, Dead, and Immortality of Ahmad Yasin: Martyr, Saint, Mystic, or Terrorist?* In: Svätec a jeho funkcie v spoločnosti II. Bratislava: Chronos, 2006, p. 261-274.

Sheikh Ahmed Ismail Yasin (1937-2004) was the leader of Hamas until he was killed by an Israeli helicopter gunship. Yassin co-founded Hamas with Abdel Aziz al-Rantissi in 1987, originally calling it the Palestinian Wing of the Muslim Brotherhood. In addition to being nearly blind, he was a quadriplegic and was confined to a wheelchair after a sports accident in his youth. Despite his paralysis, he fathered 12 children.

KEYWORDS: Palestine, Muslim Brotherhood, Ahmed Yasin, Hamas

„Deň, keď zomriem mučeníckou smrťou, bude najšťastnejším dňom môjho života.“
Šejk Ahmad Jásín v rozhovore pre denník *al-Quds*, 26. júl 1998

Po vypuknutí prvej *intifády*² (1987-1994) ako aj v období druhej tzv. *al-Aqsá intifády* (2000-2005)³ hnutie *Hamás*, islámska platforma pre palestínsky odboj, ako aj jeho vodca šejk Ahmad Jásín, drobný starček na invalidnom vozíku, s bielou bradou, typickou bielou pokrývkou hlavy a s úsmevom na tvári, sa stali celosvetovo známymi symbolmi „palestínskej veci“. Ako hnutie tak aj jeho „duchovný vodca“ boli pritom politikmi, novinármi aj bádateľmi, svetovou, izraelskou a palestínskou verejnosťou rôzne apostrofovaní. Šejk Jásín bol označený za charizmatického vodcu, teroristu, mystika a – najmä po jeho násilnej smrti – za mučeníka a „svätca“. Kto bol však tento človek a kde bolo a je jeho miesto v palestínskom islámskom diškurzu dnes? To bude tá základná otázka na ktorú sa tu pokúšam nájsť adekvátne či alternatívne odpovede. Najprv však bude potrebný krátky úvod do kontextu, teda niekoľko slov o hnutí *Hamás* a islámskom radikalizme v palestínskom prostredí.

Arabský názov hnutia, *Hamás* (nadšenie) pochádza zo slovesa *hamisa*, ktoré vyjadruje stav nadšenia a oddanosti pre nejakú ideu, je akronymom pre *Harakat*

¹ Tento text vznikol za podpory grantu VEGA 1/2502/O5, „Mystická skúsenosť ako náboženský a kultúrny fenomén“.

² Slovo *intifáda* znamená všeludové povstanie a vzburu.

³ Podľa prevažujúcej myienky *al-Aqsá intifáda* skončila niekedy v lete r. 2005, keď *Hamás* pozastavila svoje ozbrojené útoky na Izrael. Podľa rozdielnych názorov však – najmä po eskalácii násillia v pásme Gazy v júni 2006 – povstanie pokračuje.

al-muqáwwama 'l-islámíja (Hnutie islámského odporu).⁴ *Hamás* formálne vznikol na konci roku 1987 v utečeneckých táboroch Gazy ako politické a militantné krídlo Asociácie muslimského bratstva (*Džamá'at al-ichwán al-muslimín*).

Začiatky radikálneho islámu v Palestíne sú Muslimským bratstvom úzko spojené. Predstavy militantného krídla Bratstva o vytvorení ideálnej spoločnosti na princípoch „autentického islámu“ sa rýchle šíрили aj na území Palestíny. Stalo sa tak prostredníctvom najmä palestínskych absolventov egyptských univerzít.⁵ Veľký rozmach aj islámsky orientovaných militantných organizácií v Palestíne nastal po vzniku štátu Izrael, po „národnej katastrofe“ (*an-Nakba*), ako túto udalosť nazýva palestínska historiografia. Muslimské bratstvo bolo vtedy jedinou politickou organizáciou náboženského typu palestínskych Arabov, preto nie je prekvapujúce, že zárodok dnešného hnutia *Hamás* nájdeme tiež v tejto organizácii.

ŽIVOT A SMRŤ: AKTIVISTA, ZAKLADATEĽ A „DUCHOVNÝ VODCA“

Vodcom a zakladateľom hnutia *Hamás* bol šejch Ahmad Jásín (1936-2004),⁶ invalidný palestínsky učiteľ zo stredoročnickej rodiny pôvodom z dediny Džura, neďaleko Aškelonu. *Hamás* je „jeho organizáciou“, ktorú postupne budoval podľa vlastných predstáv. V dobe vzniku štátu Izrael Ahmad Jásín mal dvanásť rokov a udalosti *Nakby* ho hlboko poznačili. Potom čo na jar roku 1949 spolu so svojou rodinou opustil rodnú dedinu začal žiť neľahkým životom mladíkov z utečeneckých táborov v Gaze. Patril k tým, ktorí tvrdili, že jedinou priateľnou alternatívou pre oslobodenie Palestínu je cesta islámskej obrody. Hojne navštevoval mešity, kde pod vedením prvej generácie palestínskych Muslimských bratov študoval učenie klasikov islámského fundamentalizmu, predovšetkým Hasana al-Banná'. Bol silne

⁴ Základné práce o hnutí: AL-BARGHÚTHÍ, Íjád, *al-Harakat al-islámíja al-filastíníja wa 'n-nízám al-š'álamí 'l-džadíd*, al-Quds, Passia 1992; RASHAD, Ahmad, *Hamas Palestinian Politics with an Islamic Hue*, Anandale, United Association for Studies and Research, 1993; ABU-AMR, Ziad, *Islamic Fundamentalism in the West Bank and Gaza: Muslim Brotherhood and Islamic Jihad*, Bloomington-Indianapolis, Indiana University Press, 1994; AHMAD, Hisham H., *From Religious Salvation to Political Transformation: The Rise of Hamas in Palestinian Society*, Jerusalem, PASSIA, 1994; AL-HURÚB, Chálíd, *Hamás: al-fikr wa 'l-mumarrasa as-sijásíja*, Bajrút, Mu'assas li-dirását filastíníja, 1996; LITVAK, Meir, *The Islamization of Palestinian Identity: The Case of Hamas*, Tel Aviv, Moshe Dayan Center Middle Eastern and African Studies - Data and Analysis Series, 1997; MENDEL, Miloš, *Náboženství v boji o Palestínu. Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*, Brno, Atlantis, 2000, 175-195; MISHAL, Shaul & SELA, Avraham, *Hamas: A Behavioral Profile*, Tel Aviv, Tel Aviv University – The Tami Steinmetz Center for Peace Research 1997; NÜSSE, Andrea, *Muslim Palestine: The Ideology of Hamas*, Amsterdam, Harwood Academic Publishers, 1998; MUSLIH, Muhammad, *The Foreign Policy of Hamas*, New York, Council on Foreign Relations, 2000; z pera autora tohto článku pozri: KOVÁCS, Attila, „Medzi nacionalizmom a islámským fundamentalizmom: niektoré aspekty hnutia *Hamás*“, *Medzinárodné otázky*, vol. 11, no. 1 (2002), 65-79; KOVÁCS, Attila, „*Hamász* a XXI. század küszöbén. Egy Palesztin radikális mozgalom kihívásai a moder kor kihívásaira“, In: DOBROVITS, Mihály (ed.), *Az előkelő idegen*, Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2006, 114-129.

⁵ Pozri: AS-SIBÁ'Í, Muhammad, *al-Ichwán al-muslimín fí Filastín*, b.m., Dár al-nadhír, 1985, 12-18; AL-UBAJDÍ, Džamal, *Džamá'at al-ichwán al-muslimín fí 'l-Urdunn wa Filastín*, 'Ammán, b. v., 1991, 14-19.

⁶ ABU-AMR, Ziad, „Shaykh Ahmad Yasin and the Origins of Hamas“, In: APPELBY, R. Scott (ed.), *Spokesmen for the Despised: Fundamentalist Leaders of the Middle East*, Chicago, University of Chicago Press 1997, 225-256; 'ADWÁN, 'Átif, *aš-Šajkh Ahmad Jásín, hájátuhu wa džiháduhu*, Bajt Hánún, al-Džamá'ia al-islámíja, 1991.

poznamenaný agitáciou a propagandou niektorých svojich učiteľov (akým bol napr. Muhammad Mahmúd aš-Šawwá), ktorí podobne ako mladý Ahmad videli jediné východisko v radikálnom náboženskom riešení palestínskeho problému. Pod ich vplyvom začal tiež navštevovať Spoločenstvo Božej jednoty (*Džam'ijat at-tawhíd*), vzdelávací krúžok, kde dochádzalo k pravidelným diskusiám flustrovaných mladíkov z utečeneckých táborov o aktuálnych politických, sociálnych a náboženských problémoch a o možných riešeniach.

Keď mal Jásín šesťnásť rokov, na hodine telocviku nešťastne spadol a poranil si chrbticu, čo spôsobilo jeho čiastočné ochrnutie a to, že do svojej smrti zostal pripútaný na vozík. Paradoxne to len pridalo na jeho duchovnej aktivite a sám tvrdil, že jeho vážne zdravotné problémy len urýchlili jeho cestu v poznaní Boha a potvrdili ho v presvedčení, že ako aj on sám, tak aj celý palestínsky ľud takto pykajú za svoj odklon z jedinej pravej „priamej cesty“ (*as-sírat al-mustaqím*) islámu. Po prvej arabsko-izraelskej vojne sa Gaza dostala pod egyptskú nadvládu a búrlivý prevrat slobodných dôstojníkov prežil Jásín v nemocnici a po návrate domov ďalej pokračoval vo svojich aktivitách v Bratstve. Po októbrovom neúspešnom atentáte na prezidenta Gamál 'Abd an-Násira v roku 1954 Muslimskí bratia boli postavení mimo zákon, čo však Jásínovi nezabránilo v ďalších aktivitách v hnutí. Po skončení štúdií sa stal učiteľom arabčiny, Koránu a vierouky v utečeneckom tábore Džabálíja v pásme Gazy. Tam ho zastihla ďalšia vlna represii a zatýkania v roku 1965, keď sa dostal aj on sám do vezenia. Slobodu mu priniesli paradoxne izraelské vojská, ktoré po tzv. šesťdňovej vojne 1967 obsadili aj Gazu.

V tomto období, presnejšie v roku 1973 bolo založené Islámske centrum (*al-Madžma' al-islámí*), ktoré sa stalo hlavnou bázou skupiny okolo osoby šejka Jásína. Založenia centra dodalo Muslimskému bratstvu a aj osobe Ahmada Jásína značnú politickú a spoločenskú váhu. Okolo Islámskeho centra, i v roku 1978 v Gaze založenej Islámskej univerzity (*al-Džámi'a 'l-islámíja*) sa vytvorila spoľahlivo fungujúca infraštruktúra. Takto vznikajúce nové štruktúry sa chovali až do predvečer *intifády* veľmi „nevinne“, v podstate ako alternatívna sociálna sieť. Prispel k tomu aj fakt, že v prvej polovici sedemdesiatich rokov sa islámske hnutia na palestínskych územiach tešili dokonca priamej podpory izraelských autorít, ktoré v nich videli potenciálny protipól Arafatovej OOP. Jásínova organizácia sa opierala najmä o sieť mešít a modlitební. Tých nájdeme v roku 1967 v pásme Gazy 77, no rapidný rozvoj organizácie nič neukazuje lepšie ako fakt, že ich počet do roku 1987 narástol na viac ako dvojnásobok. Jásín v týchto mešitách, ktoré jednu za druhou pravidelne navštevoval, prezentoval, formou majstrovskou rétorikou napísaných piatkových prejavov (*chutba*), svoje politické predstavy o islámskej budúcnosti Palestíny, ideálnej spoločnosti muslimov, a podobných témach.

Organizačnú štruktúru formujúceho sa hnutia tvorilo päť základných kategórií: šejkovia (*šajch* – „staršina“, človek, ktorý sa teší všeobecnému uznaniu ako náboženská, spoločenská alebo politická autorita), „noví náboženský intelektuálovia“, islámsky orientovaní zástupcovia profesných organizácií a islámskeho tretieho sektora, mladí kandidáti a aktivisti tajných regionálnych centier a organizačných buniek.⁷ Šejkovia boli zodpovední za riadenie organizácie a formulovanie ideológie, alebo mali na starosti určité oblasti pôsobenia (napr. šejch Džamál Hammámí za-

⁷ RASHAD, Ahmad, *Op. Cit.*, 7-9.

bezpečoval komunikáciu medzi Gazou, Západným brehom a Jordánskom). Šejk Jásín sa stal formálne „generálnym riaditeľom“ (*al-mas'ul al-‘amm*) hnutia. Vytvorila sa aj tzv. konzultačná rada (*madžlis aš-šúra*), kde boli reprezentované všetky segmenty zo širokého záberu pôsobnosti organizácie. Boli vytvorené aj „vnútorné“ (*qijádat al-dáchlil*) a „zahraničné“ (*qijádat al-cháridž*) zložky hnutia, pre riešenie problémov vo vnútri a mimo hranice Palestíny. Dôležitým oddelením, hlavne po vypuknutí *intifády* sa stala vojenské krídlo organizácie, ktoré po početných transformáciách funguje dnes v podobe Brigád ‘Izz ad-Dín al-Qassáma (*Katá‘ib ‘Izz ad-Dín Qassám*). Postupne vznikali aj oddelenia pre spravodajstvo, vzdelanie, propagandu, ekonomiku, misiu (*da‘wa*), charitu, atď.

Budúci *Hamás* získaval čím ďalej tým viac aktívnych členov a rozrástol v polovine 80. rokov v najvplyvnejšie hnutie v pásme Gazy so silným vplyvom aj na Západnom brehu a v Jordánsku. V predvečer vypuknutia *intifády* bol Ahmad Jásín pre svet neznámou osobou, v Gaze bol ale najuznávanejším politickým predstaviteľom, kazateľom, arbitrom miestnych sporov, človek s mimoriadnym mravným kreditom a bezbrehou dôverou miestneho obyvateľstva.⁸

Na konci roku 1987 situácia bola na palestínskych územiach už veľmi napätá, preto 9. decembra zvolal šejk Jásín hlavných predstaviteľov svojej siete, ktorí vyhlásili na 14. decembra generálny štrajk a ľudové povstanie (*al-intifáda ‘š-ša‘bija*). Stalo sa tak už v mene vtedy založeného Hnutia islámskeho odporu. „Nová“ organizácia riadila pouličné potýčky, bombové a iné ozbrojené atentáty a ďalšie útoky proti izraelským cieľom najprv v kooperácii s OOP a Palestínskou národnou radou, kde boli zastúpení aj ďalšie palestínske hnutia a frakcie (ako napr. Ľudový demokratický front pre oslobodenie Palestíny Georga Habáša alebo Islámsky *džihád* v Palestíne⁹ Fathí aš-Šiqáqího), ale už v novembri 1988 sa dostal *Hamás* do konfliktu so sekulárnymi skupinami palestínskeho odboja a začal chodiť vlastnými cestami.

Situácia *Hamásu* sa stala neuralgickým bodom najmä po mierových rozhovoroch v Oslu a následnom podpísaní palestínsko-izraelskej mierovej dohody v roku 1994. *Hamás* ani šejk Jásín mierový proces odmietali a videli alternatívnu budúcnosť Palestíny ako islámskeho *waqfu* (náboženskej nadácie) na celom území bývalého britského mandátneho územia Palestína a s Jeruzalemom ako hlavným mestom. V tomto smere ideológiu *Hamásu* určovala jeho základná charta, alebo „ústava“ zverejnená 18. augusta 1988.¹⁰ Podľa tejto charty je *Hamás* „islámske hnutie odporu, ktoré sa nepodobá žiadnej inej palestínskej organizácii, totiž podlieha jedine Bohu a islam chápe ako životný spôsob. Jeho cieľom je vytyčiť Božiu vlajku po celej Palestíne.“¹¹

⁸ MENDEL, Miloš, *Op. Cit.*, 183.

⁹ O tomto hnutí pozri: HATINA, Meir, *Islam and Salvation in Palestine: The Islamic Jihad Movement*, Syracuse, Syracuse University Press (The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies), 2001.

¹⁰ *Mitháq harakat al-muqáwwama` l-islámija (Hamás)*, Filastín, 1. muharram 1409 Hidžri /*The Covenant of the Islamic Resistance Movement (HAMAS)*, Palestína, August 18, 1988. Vyšlo aj v arabskej aj v anglickej verzii.

¹¹ *Ibid*, kap. 1. článok 2., k rozsiahlejší rozbor pozri: SANDHU, Amandeep, „Islam and Political Violence in the Charter of the Islamic Resistance Movement (Hamas) in Palestine“, *The Review of International Affairs*, vol. 3 no. 1 (Autumn 2003), 1-12.

K vyhroteniu situácie došlo najmä po tzv. hebronskom masakre v roku 1994¹², a definívne po kontroverznej návšteve Ariela Šarona v mešitách na Chrámovej hore /*Harám aš-šaríf* v októbri v roku 2000, čo znamenal začiatok druhej *al-Aqsa intifády*. Postavenie *Hamásu* a jeho „duchovného vodcu“ v období medzi dvomi *intifádami* bolo viac ako kontroverzné. Vlastná politická línia a nevyjasnené vzťahy *Hamásu* s OOP a hnutia *Fatah*, ako aj nadštandardné vzťahy Ahmad Jásína a Jásira Arafáta pretrvávali aj po skončení prvej *intifády*.¹³ Medzi peripetiami práve aktuálnej palestínskej politiky, útokov a protiútokov, v podmienkach prvej alebo druhej, *al-Aqsa intifády*, v pendlovaní Jásína medzi izraelským vazením (1989-1997) a domácou väzbou *Hamás* zachoval vlastnú islámskú politiku, ako aj naďalej významný vplyv hlavne v pásme Gazy. V tomto období Ahmad Jásín sa stal symbolom nekompromisného protiizraelského odporu. Medzitým v rámci výmeny väzňov po neúspešnom izraelskom atentáte na vodcu Politickej kancelárie *Hamásu* Chálida Maš'ála v jordánskom hlavnom meste v septembri roku 1997¹⁴ sa aj Ahmad Jásín dostal na slobodu a novými silami sa ujal priameho vedenia svojho hnutia. *Hamás* v predvečer *al-Aqsa intifády* do veľkej miery sa radikalizoval a hlavné ťažisko jeho činnosti prešlo z agitácie a charity na ozbrojený odpor, ktorý sa ale podstatne líšil od taktiky prvej *intifády*. Do popredia sa dostali nové stratégie, najmä metóda tzv. sebevražebných atentátov, ktoré v palestínskom kontexte boli označované za „mučenícke operácie“ (*‘amaliját istišhádlja*).¹⁵ Prax „sebevražebných atentátov“ a vývoj predstáv o mučeníctve v kontextu palestínskych hnutí je treba však vidieť v širšom kontexte a viac sofistikovane ako sa to vníma vo všeobecnosti, no je treba tiež zdôrazňovať, že idea mučeníctva nebola pre palestínske islamistické hnutia odporu nikdy cudzia.¹⁶ K nevidanej eskalácii takýchto operácií došlo najmä v období *al-Aqsa intifády* keď v období medzi augustom 2001 a júlom 2005 došlo takmer 250 takýmto útokom.¹⁷ Pravda, len asi pätina týchto operácií boli „klasické“ bombové útoky sebevražebných atentátnikov nazývaní podľa terminológie izraelského bádateľa Raphaela Israeliho za „islamikaze“,¹⁸ ktorí sú tiež známi pod

¹² PAINE, Robert, „Behinde Hebron Masacre, 1994“, *Anthropology Today*, vol. 11 no. 1 (February 1995), 8-15.

¹³ SCHANZER, David, „The Challenge of Hamas to Fatah“, *Middle East Quarterly*, (Spring 2003), 29-40; KLEIN, Menachem, „Competing Brothers. The Web of Hamas-PLO Relations“, *Terrorism & Political Violence*, vol. 8 no. 2 (Summer 1996), 111-132.

¹⁴ KUMARASWAMY, P. R., „Israel, Jordan and the Masha'al Affair“, *Israel Affairs*, vol. 9 no. 3 (Spring 2003), 111-128.

¹⁵ ISRAELI, Raphael, „Islamikaze and their Significance“, *Terrorism and Political Violence*, vol. 9 no. 3 (Autumn 1997), 96-121; MOGHADAM, Assaf, *Suicide Bombings in the Israeli-Palestinian Conflict: A Conceptual Framework*, Fletcher School of Law and Diplomacy - Tufts University, 2002; KHASHAN, Hilal, „Collective Palestinian Frustration and Suicide Bombings“, *Third World Quarterly*, vol. 24 no. 6 (2003), 1049-1067; BLOOM, Mía M., „Palestinian Suicide Bombing: Public Support, Market Share, and Outbidding“, *Political Science Quarterly*, vol. 119 no. 1 (2004), 61-88; ESPOSITO, Michelle K., „The al-Aqsa Intifada: Military Operations, Suicide Attacks, Assassinations, and Losses in the First Four Years“, *Journal of Palestine Studies*, vol. 34 no. 2 (Winter 2005), 103-110.

¹⁶ K prvej takejto operácii došlo na palestínskych územiach 14. septembra 1993.

¹⁷ ESPOSITO, Michelle K., *Op. Cit.*

¹⁸ ISRAELI, Raphael, „Islamikaze and their Significance“, *Terrorism and Political Violence*, vol. 9 no. 3 (Autumn 1997), 97. *Istišhádlj*, je „kandidátom na mučeníctvo“, ten kto dúfa v mučeníctvo a je na ceste k jeho uskutočneniu.

komplexnejším označením „*džihád-istišahádi-ráj*, islamskí kamikaze ľudské bomby“. Pochopiteľne nie za všetky tieto útoky bol zodpovedný *Hamás*, aj keď jeho podiel a na nich bol jednoznačne majoritný a tiež to boli najmä predstavitelia tejto organizácii na čele so šejkom Jásinom, ktorí tieto „mučenícke operácie“ legitimovali. Následkom toho izraelská vláda sa rozhodla pre sériu tzv. cielených likvidácií mnohých lídrov hnutia¹⁹ a „zavŕšením“ týchto útokov boli zavraždenie Ahmada Jásína 22. marca 2004 po rannej modlitbe a napokon aj jeho následníka °Abd al-°Azíz ar-Rantisího o necelé tri týždne neskôr. Ich pohreby prerástli v masovú demonštráciu – a najmä v prípade šejka Jásína – vyvolali búrlivé reakcie nielen na palestínskych územiach, ale prakticky všade v muslimskom svete.

Takýto vývoj viedol v posledných k vytvoreniu akémusi kultu mučeníkov na Západnom brehu, no najmä v Gaze, pritom ústredné postavenie v týchto procesoch zohrával pochopiteľne kult osoby Ahmada Jásína, „mučeníka národa“ (*šahíd al-umma*).

„NESMRTEĽNOSŤ“: KULT MUČENÍKOV A ŠEJKA JÁSÍNA

V širšom palestínskom kontexte je za „mučeníka“ (*šahíd*)²⁰ považovaná každá muslimská obeť izraelsko-palestínskeho konfliktu, či už zahynul vo vojenskej akcii alebo v sebevražednom útoku proti izraelským civilným alebo vojenským cieľom, v pouličných stretnutiach a demonštráciách, alebo v dôsledku represie zo strany izraelských orgánov. Zvláštna pozornosť a váha je pripisovaný tým „mučeníkom“ ktorí našli smrť v aktívnom boji zo zbraňou v ruke (*šahíd mudžáid*) a najmä vojenským veliteľom a politickým vodcom hnutia (*aš-šahíd al-qá'id*).²¹ Prostriedky slúžiace propagandy a kultu palestínskych „mučeníkov“ môžu byť veľmi rôznorodé. Vedľa verbálnych a písaných materiálov majú veľmi výraznú úlohu vizuálne a audiovizuálne prostriedky propagandy. Palestínske radikálne islamistické organizácie veľmi obratne využívajú všetky kanály, ktoré môžu poslúžiť ako nositelia takejto informácie. Ich škála pôsobenia sa tiahne od ústneho podania cez tlač, audio a videokazety až k maximálnemu využitiu možností internetu a informačnej technológie. Nie je to inak ani v prípade šejka Jásína.

Hlavným prostriedkom propagandy a kultu palestínskych „mučeníkov“ sú ich

¹⁹ Dôležitejšie operácie boli „úspešné atentáty“ na Mahmúda Abú Hanúd (23. november 2001) a Sa-láha Šiháda (22. júl 2002), obaja boli veliteľmi Qassámových brigád a Ismá'íla Abú Šanab (22. august 2003) z politického vedenia hnutia. Pre kompetný zoznam pozri: ESPOSITO, Michelle K., *Op. cit.*, 111-122. Pozri ešte: DAVID, Steven R., „Israel's Policy of Targeted Killing“, *Ethics & International Affairs*, vol. 17 no. 1 (2003), 111-126; CASEY, Demian, „Breaking the Chain of Violence in Israel and Palestine: Suicide Bombing and Targeting Killings under International Humanitarian Law“, *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, vol. 32 no. 2 (Spring 2005), 311-343.

²⁰ O súčasných koncepciách mučeníctva pozri: COOK, David, „The Implications of “Martyrdom Operations” for Contemporary Islam“, *Journal of Religious Ethics*, vol. 32 no. 1 (2004), 129-151.

²¹ O koncepcii mučeníctva v interpretácii *Hamásu* pozri: AZ-ZAHÍLÍ, Muhammad al-ustádh ad-duktúr & AL-CHATÍB, Ahmad Ma°ádh aš-šajch, *al-°Amalját al-istišhádiya fi'l-mizán al-faqhi*, b. m., b. d.; BEIT-HALLAHMI, Benjamin, „The Return of Martyrdom: Honour, Death and Immortality“, *Totalitarian Movements & Political Religions*, vol. 4 no. 3 (Winter 2003), 11-34; VICOR, Barbara, *The Army of Roses. Inside the World of Palestinian Women Suicide Bombers*, New York, Rodare Inc., 2003; KOVÁCS, Attila, „Šuhadá'. Cesty palestínskych „mučeníkov“ na druhý svet“, In: KOVÁČ, Milan & KOVÁCS Attila & PODOLÍNSKA, Tatiana (eds.), *Cesty na druhý svet*, Bratislava, CERES, 2005, 148-170.

vlastné deklarácie poriadené pochopiteľne ešte pred ich smrťou, v ktorých spravidla vysvetľujú svoju motiváciu a ciele svojej akcie. Aj samotný šejk Jásín vo svojich prejavoch a vyhláseniach zdôrazňoval svoje osobnú motivácia ako aj odhodlanie keď treba zomrieť pre vec „islámskeho odporu“. Používal pritom typickú islamistickú terminológiu, ktorá sú v širšom islámskom radikálnom kontexte všeobecne a ľahko pochopiteľné.

Popri deklarácií – aj keď značne idealizovanú – informáciu o „mučeníkovi“ nám podávajú najmä ich kratšie či dlhšie životopisy a „legendárne rozprávania“. V prípade šejka Jásína máme niekoľko takýchto životopisov,²² v ktorých sa zdôrazňuje jeho bohabojnosť, oddanosť a iné jeho „výnimočné kvality“, skrátka je v nich vykresľovaný v nich ako ideálny človek s nadprirodzeným osudom a vyvoleným vodcom „islámskej aj palestínskej veci“, ktorý môže byť vzorom vhodným prenasledovania. V podobnom duchu sa píše o ňom aj v niektorých palestínskych učebniciach,²³ kde je popri osudoch niektorých muslimských mučeníkoch (napr. strýc proroka Muhammada Hamzy ibn ‘Abd al-Muttalib, alebo prorokov vnuk Husajn, či ‘Izz ad-Dín al-Qassám) prezentovaný ako životný model pre každého mladého Palestínca. Jeho osobnosť sa stala tiež predmetom básní a populárnych aktivistických piesní šírených na kazetách na celom palestínskom území i mimo neho. Podobne široko-d’aleko rozšírené sú Jásínove plagáty, grafity, obrázky, fotografie, videoklipy a televízne záznamy i celovečerné filmy, ktoré patria asi k najúčinnjším nositeľom palestínskej islamistickej propagandy. Väčšinou ide „žánrové fotografie“, ktoré ukazujú Jásína v stereotypných situáciách: na vozíčku medzi ľuďmi, na masových akciách, vo svojej kancelárii preplnenej symbolmi palestínskej a islámskej propagandy, v situácii, keď „žehná“ deťom, keď sa modlí v mešite, alebo sa nachádza v spoločnosti iných vodcov či „mučeníkov“ hnutia (a poskytuje im a ich činom určitú legitimitu), alebo prebýva v izraelskom väzení. Ďalšiu, a pre jeho posmrtný kult významnejšiu kategóriu, tvoria jeho plagáty a grafity, ktoré sa vyskytujú ako v tlačenej tak v maľovanej alebo elektronickej podobe. Vidíme na nich Ahmada Jásína v rôznych skutočných alebo imaginárnych situáciách.

Prvú skupinu jeho vyobrazení tvoria tzv. posmrtné plagáty, t.j. plagáty, ktoré boli vyhotovené ako akási „vizuálna vizitka“ šejka Jásína. Obsahujú tie najzákladnejšie informácie: jeho podobizeň, najčastejšie portrét, jeho meno a tituly (napr. „šejk Palestíny mučeník, duchovný vodca Ahmad Jásín“), znaky – akési logá – a názvy organizácií (Muslimského bratstva a *Hamásu*), oslavné verše či úryvky Koránu (pozri obrázok č. 1). Ďalšími významnými kategóriami týchto plagátov sú zobrazenia samotného aktu zavraždenia šejka Jásína (pozri obrázok č. 2), alebo tie, ktoré ho pripomínajú v „životných situáciách“ ako vodcu, učiteľa alebo bojovníka, na vozíčku zo zelenou vlajkou hnutia (pozri obrázok č. 3), medzi mládežou (pozri obrázok č. 4) a ako vodcu svojich ľudí, prípadne sprevádzaného aj inými lídrami hnutia (pozri obrázok č. 11). Pre nás zvlášť dôležité môžu byť plagáty, ktoré ukazujú Jásínovo „zostúpenie do nebies“ keď je vyobrazený ako akýsi Helios, či prorok

²² Asi najrozšírenejší distribuovaný aj samotným hnutím je: ‘ADWÁN, ‘Átif, *Op. Cit.*

²³ NORDBRUCH, Goetz, *Narrating Palestinian Nationalism. A Study of the New Palestinian Textbooks*, Washington, The Middle East Media Research Institute (MEMRI), 2002; MOUGHRABI, Fouad, „The Politics of Palestinian Textbooks“, *Journal of Palestine Studies*, vol. 31 no. 1 (Autumn 2001), 5-19.

Eliáš (pozri obrázok č. 6), alebo v samotnom raji, či už na koni (pozri obrázok č. 7), alebo v spoločnosti iných „mučeníkov“ hnutia v podobe „rajských kvetín“ (pozri obrázok č. 10) a tiež ako súčasť akéhosi alternatívneho národného panteónu podľa vzoru monumentu štyroch amerických prezidentov (pozri obrázok č. 9). Najmä v prípade posledne spomínaných príkladov by sa dalo bez nadsádzky hovoriť o „svätých obrázkoch“, na ktoré môžeme naraziť skoro v každej palestínskej domácnosti a ktoré sú často predmetom kultu Jásínovej osoby ako symbolu a garanta „islámskej veci v Palestíne“. Pokiaľ ide o technické alebo umelecké prevedenie, to je isto druhoradá, no je treba tiež konštatovať, že aj keď sa tieto produkty islamistickej propagandy môžu európskemu oku javiť ako „nedokonale“ a gýčovité, nie je to pôsobené kvalitou týchto vizuálnych objektov, ako skôr rozdielnym estetickým kódom vlastnú pre blízkovýchodnú oblasť. Ničmenej Jásínove plagáty predstavujú asi najkohorentnejší súbor znakov a symbolov, čo je pôsobené asi potrebou sa vyjadrovať vizuálne čo najzrozumiteľnejšie. V niektorých prípadoch by sme dokonca mohli hovoriť v prípade týchto „svätých obrázkov“ o určitej, minimálne v kontextu vizuálnych prejavov *Hamásu*, ucelenej ikonografii. Jásín na týchto vyobrazeniach ako aj na svojich audiovizuálnych nahrávkach zostáva štylizovaný a nemenný, jeho odev, póza aj výraz tváre sú stereotypné a ľahko rozoznateľné. Takáto malá vizuálna variabilita a nemennosť symbolizujú stabilitu, istotu a záruku, ktoré šejk Jásín predstavoval a predstavuje ako v ideológii tak aj vo vizuálnych prejavoch svojho hnutia. Vedľa neho však v hnutí – ako v organizačnej štruktúre tak aj na vizuálnych prejavoch – nájdeme aj viac „aktívnych“ lídrov, najmä vodcov vojenskej (Imád °Aqíl, Jahjá °Ajjáš, Sálíh Šiháda, Ibráhím al-Maqádma) alebo politickej (°Abd al-°Aziz ar-Rantisí, Mahmúd Zahhár, Ismá°íl Hanníja, Chálid Maš°ál, Muhammad Nazzál, Ismá°íl Abú Šanab, Músa Abú Marzúq) frakcie hnutia.

Plagáty a grafity nie sú však jediným prejavom kultu šejka Jásína v palestínskej spoločnosti. Ako to poznáme z prostredia iných náboženských tradícií, ale aj islámskeho kontextu kult „svätých mužov“ často operuje aj s ich atribútmi. Z muslimského prostredia by sa dali uviesť príklady, napr. biela ľava či zelený plášť proroka Muhamada, alebo meč Zulfikár (so špeciálnou dvojitou čepelou) kalifa a imáma °Alího ibn Abí Tálíb. Podobne aj šejk Jásín má svoje atribúty, z ktorých je najvýraznejším jednoznačne invalidný vozík. Ten, opatrený často aj s podobizňou Jásína, sa stal častým účastníkom mnohých demonštrácií a iných podujatí a podobne ako jeho plagáty mal reprezentovať aj posmrtnú prítomnosť „duchovného vodcu“ hnutia (pozri obrázok č. 8). V niektorých prípadoch, ako napríklad na veľkolepej konferencii venovanej Ahmadovi Jásínovi, ktorá sa konala v marci roku 2005 na Islámskej univerzite v Gaze,²⁴ bývajú vystavené aj zbytky jeho vlastného vozíku. Ďalšími významnými atribútmi – v tomto prípade nielen „duchovného vodcu“, ale aj celého palestínskeho odporu – sú používané symboly ako biela holubica, olivová ratolesť (medzinárodné, pôvodne však kresťansko-židovské symboly mieru a nádeje), kľúč, ako záruka návratu Palestíncov do vlasti, presnejšie v tomto prípade v kontextu *Hamásu* a v duchu radikálneho panislámskeho hesla „Islám je riešenie“ (*al-islám húwa al-hall*) – radikálna islámska ideológia v rukách šejka Jásína ako kľúč k návratu a všeobecnému riešeniu všetkých problémov. Existujú mnohé vy-

²⁴ Príspevky konferencie sú dostupné na: <http://www.iugaza.edu/research/conf/yaseen/ajenda.asp/>.

obrazenia, ktoré kombinujú a syntetizujú tieto symboly až do tej miery, že máme dočinenia pomerne abstraktným komplexom symbolov (pozri obrázok č. 5). Jásínova štylizovaná vizuálna podoba sa transformovala aj v určité vizuálne „logo“, ochrannú značku ako záruku správneho smerovania a istoty (pozri obrázok č. 12).

„Mučeník vlasti“ Ahmad Jásín má samozrejme aj svoj sviatok. Je ním tzv. týždeň mučeníkov“ (*usbi'a aš-šuhadá'*), ktorý sa pravidelne každoročne začína v deň zavraždenia šejka Jásína, t.j. 22. marca. Je to obdobie mnohých pripomienkových akcií, demonštrácií, politických, kultúrnych či iných podujatí a prezentácií, konferencií. Pri tejto príležitosti sú publikované mnohé knihy, články a plagáty venované Jásínovej osobe a jeho pamiatke, ale aj pamiatke ďalších palestínskych „mučeníkov“.

To, čo ešte chýba ku komplexnému rozvinutiu kultu šejka Jásína, je pamätník alebo mauzóleum. Jeho vybudovanie je podľa môjho názoru len otázkou času. V palestínskom kontexte už bol započatý podobný pokus, a to výstavba mauzólea a priľahlej mešity pre Jásira Arafáta v Ramalláhu, v priestoroch jeho bývalej rezidencie al-Muqatta'. Na rozdiel od Jásína však Arafátova osobnosť nikdy nemala náboženské konotácie, aj keď ho môžeme považovať za iste najvýznamnejšiu osobnosť palestínskeho národného panteónu. Ničmenej absencia Jásínovho a nedokončenie Arafátovho mauzólea má ten istý spoločný dôvod, a to je situácia zapríčinená nastúpením novej palestínskej vlády vo februári 2006 pod vedením hnutia *Hamás* a následným zastavením prísunu finančných prostriedkov Palestínskej národnej autonómii. Volebné víťazstvo hnutia, ako aj jeho súčasťná politika, sú asi najvýrečnejšími znakmi zmien a transformačných procesov, ktoré sa v *Hamáse* udiali po násilnej smrti Jásína a mnohých ďalších vodcov hnutia.²⁵

Súčasný *Hamás* sa zmieta v mnohých problémoch a jeho jednotlivé frakcie, ozbrojené či politické zložky, musia čeliť mnohým výzvam. V hnutí sa vytvorili dve protichodné mocenské póly reprezentované na jednej strane novým vedením hnutia v Gaze vytvoreným z tých lídrov hnutia, ktorí „prežili“ izraelské „cielené likvidácie“, ako napr. súčasný najvyšší vodca hnutia a palestínsky minister zahraničia Mahmúd az-Zahhár alebo palestínsky premiér Ismá'il Hannija, zatiaľ čo na druhej strane nájdeme exilových vodcov hnutia reprezentovaných tzv. politickou kanceláriou *Hamásu* so sídlom v Damasku, na čele ktorého stojí Chálid Maš'ál. Vedenie hnutia v Gaze predstavuje určitú pragmatickosť a otvorenosť k potenciálnym rozhovorom, ba dokonca aj kompromisom s Izraelom. Na druhej strane Maš'ál a jemu podobní predstavujú platformu nekompromisného ozbrojeného boja s Izraelom. V takejto situácii zostáva otvorených mnoho otázok: vytvorí sa, a keď áno, tak aký bude nový *Hamás*? Ako sa vyrovná s výzvami súčasnosti, bude pragmatický alebo nekompromisný? Využije svoj politický potenciál na zlepšovanie sociálnych a politických podmienok Palestínčanov, alebo zasväťí svoju novú pozíciu boju proti štátu Izrael? Stane sa štandardnou politickou stranou, alebo radikálnou islámskou armádou?²⁶

²⁵ HROUB, Khaled, „Hamás after Shaykh Yasin and Rantisi“, *Journal of Palestine Studies*, vol. 33 no. 4 (Summer 2004), 21-38.

²⁶ K tejto téme pozri napr.: SATLOFF, Robert (ed.), *Hamás Triumphant. Implications for Security, Politics, Economy, and Strategy*, „Policy Focus No. 53“, Washington, The Washington Institute for Near East Policy, 2006.

Tieto otázky zostávajú zatiaľ otvorené, no pokiaľ ide o osobu šejka Ahmada Jásína, tak v rámci hnutia ako aj v širšom palestínskom povedomí vládne nevidaný konsenzus. Jásín sa stal všeobecným národným a náboženským symbolom, zárukou a vzorom pre najširšie vrstvy Palestínčanov, a to zďaleka nielen pre palestínskych islámskych aktivistov. Jeho postavenie ešte za života a aj jeho posmrtný kult zjednocuje a syntetizuje široké spektrum rozdielnych, neraz aj v iných kontextoch protichodných prvkov. To je typické pre politického a „duchovného“ vodcu, islámskeho aktivistu, mystického šejka, „svätého muža“, človeka, ktorý má božie požehnanie (*baraka*) radikálneho islámskeho kazateľa a charizmatického „otca vlasti“. Jeho výnimočnosť mu v novodobých palestínskych dejinách priniesla unikátne postavenie, ktoré by bolo možné porovnať napr. s postavením niektorých legendárnych islámskych osobností z raného obdobia, či s pozíciou imámov v ší'itskom isláme, alebo s niektorými „národnými svätcami-bojovníkmi“ v kresťanskej tradícii.

Mgr. Attila Kovács, PhD.; Katedra porovnávacej religionistiky, Filozofická fakulta
Univerzity Komenského, Gondova 2, 818 01 Bratislava (attkov@yahoo.com)

Komentár k obrazovej prílohe:

Obr. 1. Posmrtný plagát šejka Jásína zo symbolmi Muslimského bratstva (hore) a hnutia *Hamás* (dole) (anonym, zdroj: <http://www.palestine-info.info>)

Obr. 2. Plagát o akte zavraždenia šejka Jásína (anonym, zdroj: <http://www.palestine-info.info>)

Obr. 3. Šejk Jásín na plagáte vydanom pri príležitosti týždňa mučeníkov z roku 2005 (symbol týždňa v hornom rohu), na vozíku s jedným so svojich osobných strážcov a s vlajkou hnutia (autor: „Khaleel“, zdroj: <http://www.khaleelstyle.com>)

Obr. 4. Šejk Jásín „medzi mládežou“, s nápisom: „naše deti sú cestou“ (autor: „Khaleel“, zdroj: <http://www.khaleelstyle.com>)

Obr. 5. Štylizovaný symbol palestínskeho islámskeho odporu vytvorený v kombinácii invalidného vozíka (Ahmada Jásína), kľúča ako záruky návratu a samopalu ako symbolu ozbrojeného *džihádu* (autor: Abú al-Karmil, zdroj: <http://www.palestine-info.info>)

Obr. 6. Šejk Jásín zostupujúci do nebies na voze vyobrazený ako Helios, či prorok Eliáš (anonym, zdroj: <http://www.palestine-info.info>)

Obr. 7. Šejk Jásín na koni v raji na plagáte vydanom pri príležitosti týždňa mučeníkov z roku 2006 (symbol týždňa v hornom rohu) (autor: „Khaleel“, zdroj: <http://www.khaleelstyle.com>)

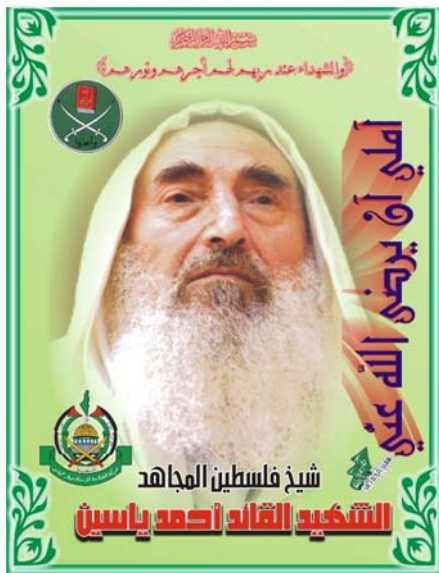
Obr. 8. Invalidný vozík s vyobrazením šejka Jásína a vlajkou Hamásu na jednom z masových akcií hnutia. V pozadí vidíme členov hnutia na čele s °Abd al-°Azizom ar-Rantísím (za rečníckym pultom) (zdroj: <http://www.palestine-info.info>)

Obr. 9. Plagát zobrazujúci zavraždených vodcov Hamásu v podobe monumentu amerických prezidentov. Na obrázku vidíme (zľava do prava) Ahmada Jásína, °Abd al-°Aziza ar-Rantísiho, Ismá'íla Abú Šanaba a Sáliha Šihádu. Nápis hore: „velikáni národa“ (autor: „Eyelash“, zdroj: <http://www.eyelash.ps>)

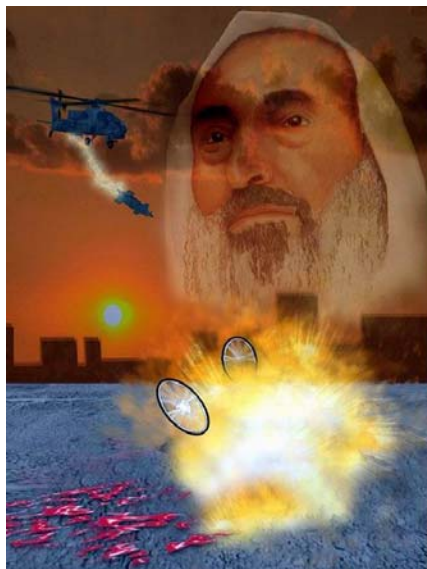
Obr. 10. Šejk Jásín v spoločnosti iných palestínskych „mučeníkov“ v rajskej záhrade, v podobe slnečnice s nápisom „...do rajskej záhrady“ (autor: „Abbas“, zdroj: <http://www.palestinianforum.net>)

Obr. 11. Šejk Jásín v doprovode °Abd al-°Aziza ar-Rantísiho (zo zdvihnutou rukou), ochraňovaný maskovanými členmi Qassámových brigád. Jásín nosí na hlave miesto tradičnej bielej pokrývky palestínsku národnú vlajku a Rantísí svoju charakteristickú zelenú šiltovku so znakom hnutia. V popredí nájdeme alternatívne vlajky palestínskeho odporu (autor: „Khaleel“, zdroj: <http://www.khaleelstyle.com>)

Obr. 12. Štylizovaná podoba Ahmada Jásína, transformovaná v ochrannú značku. Nápis pod podobizňou je stručný: „Jásín“ (autor: „Khaleel“, zdroj: <http://www.khaleelstyle.com>)

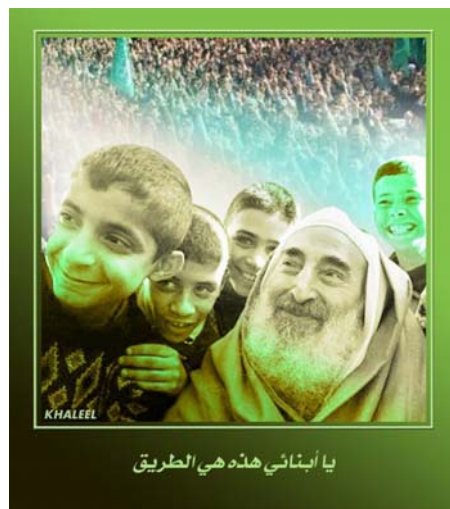
Obr. 1.

Obr. 2.

Obr. 3.

Obr. 4.

Obr. 5.

Obr. 6.

Obr. 7.

Obr. 8.

Obr. 9.

Obr. 10.

Obr. 11.

Obr. 12.

Summary

Life, Dead, and Immortality of Ahmad Yasin: Martyr, Saint, Mystic, or Terrorist?

Attila Kovács

Sheikh Ahmad Yasin was born in a middle-class farmer family in a village near Ashkelon. After the first Arab-Israeli war he went with his family to the Gaza strip. Yasin finished his university studies in 1958 and in spite of his invalidity he was accepted as a teacher in Jabaliyya refugee camp. He was received as member of the Muslim Brotherhood in Gaza in 1955, while it was a clandestine movement outlawed in Egypt, which controlled Gaza. After the War of 1967 Yasin gradually developed the infrastructure of the Muslim Brothers in the Gaza Strip in the social, economic and political field and pushed the militants of the organization to take control of the newly built Islamic Centre in 1973 and five years later the Islamic University. In 1987 Yasin and others established the Islamic Resistant Movement - Hamas issued a calling on the people to stand up in a protracted uprising by its Arabic name *Intifada*. During the first (1987-1994) and the second, so called *Al-Aqsa Intifada* (2000-2005) Yasin became the most influenced Islamic leader in Palestine. He was many times arrested by the Israeli authorities and spends several years in jail and finally was assassinated by Israeli military on March 22, 2004.

Even during of his lifetime and much more after his assassination – or with the term of Hamas, after his “martyrdom” – Yasin becomes a symbol of Islamic resistance. The signs of his “cult” among Palestinians can be identified in many forms as posters, pictures, books, movies, and graffiti. His place in the Palestinian radical Islamic tradition is unique, and his person for many Palestinians represents a ideal of the „spiritual leader“, holy man, saint, Islamic activist and preacher.